

Foto: Henrik Bodin

KARANTÄNSKADEGÖRARE

Som trädgårdsägare och odlingsintresserad vill man gärna prova nya växter. Det finns flera sätt att hitta växter till sin trädgård. Oavsett hur så finns risken att man får med sig mer än bara växten hem. Många skadegörare är duktiga på att följa med utan att synas.

Gärna nya växter men inte skadegörare

Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR) och våra medlemsorganisationer ser gärna att man provar nya växter, men med försiktighet. Speciellt om man tar hem växter från andra länder, eftersom man kan få med något som klassas som karantänsskadegörare.

Vid yrkesmässig handel med växter ska det följa med ett sundhetsintyg, oavsett om det är en växt, växtdel eller frö. Det här gäller när produkten är tänkt för odling, inte mat. Sker handeln inom EU heter det växtpass och med länder utanför EU heter det sundhetscertifikat. Sundhetsintyget är en garant för att växtmaterialet är friskt, utan allvarliga skadegörare, samt att växtmaterialet är spårbart bakåt i leden ifall någon karantänsskadegörare skulle upptäckas. En form av friskhetsintyg där den som är utfärdare intygar att växtmaterialet är friskt. Detta för att man ska kunna handla med växter och

växtdelar utan att negativt påverka den biologiska mångfalden, eller att växter och växtanläggningar förstörs av en svårbekämpad skadegörare som saknar naturliga fiender.

Karantänsskadegörare

För att en skadegörare ska klassas som en karantänsskadegörare i Sverige ska den inte finnas här naturligt, eller ha väldigt begränsad spridning i landet. Skadegöraren ska kunna orsaka stor ekonomisk eller miljömässig skada.

En större internationell handel bidrar till ökad risk för att skadegörarna sprids till nya områden och etablerar sig där. För att motverka det har EU skärpt reglerna kring karantänsskadegörarna. Det innebär att ansvarig myndighet i respektive EU-land mer aktivt ska leta efter utbrott av för området angivna karantänsskadegörare.

Almsjuka (*Ophiostoma ulmi*). Foto Iris Bernardinelli (<https://gd.eppo.int/>).

Spansk skogssnigel (*Arion vulgaris*). Foto Henrik Bodin.

Upptäcker man karantänsskadegöraren tidigt eller när utbrottet är litet ökar chansen att man lyckas utrota karantänsskadegöraren. I Sverige är det Jordbruksverket som har det ansvaret. Här har vi som privatpersoner flera viktiga uppgifter. Självklart ska vi följa gällande regler vad det beträffar handel. Men vi ska även rapportera till Jordbruksverket om vi upptäcker en misstänkt karantänsskadegörare.

Det finns 236 olika arter/släkten/grupper av karantänsskadegörare och du kan hitta en komplett lista på Jordbruksverkets webbplats (<https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/vaxtskydd/karantanskadegorare>). På samma sida finns även information om de karantänsskadegörare som anses vara särskilt viktiga ur svenskt perspektiv.

Den spanska skogssningeln (*Arion vulgaris*) är ett exempel på hur viktigt det är att arbeta förebyggande med växtskadegörare. Om de första sniglarna hade rapporterats in och åtgärder vidtagits för att minska artens spridning så hade vi inte behövt lägga så mycket energi och pengar på att motverka deras förstörelse i privatträdgårdar, offentliga anläggningar och inom jordbruket som vi gör idag. Det ska dock tilläggas att spanska skogssnigeln kom till Sverige innan reglerna för kontroll och karantänsskadegörare skärptes.

Hade vi stoppat de första angreppen av almsjuka (*Ophiostoma ulmi*), som var karantänsskadereglerad, hade vi haft gamla fina almskogar kvar. Nu finns det ingen chans att begränsa eller utrota almsjukan.

Samhällsansvar

Att observera och rapportera när man ser en ovanlig skadegörare är en del av vårt samhällsansvar. Är det en ovanlig skadegörare för området är det bra att rapportera in fyndet till artportalen (<https://www.artportalen.se/>). Utifrån dessa fakta kan skadegörarens spridning utläsas. Det går bra att kontakta FOR om man är osäker på om det kan vara en karantänsskadegörare. Är man mer säker så rapporterar man direkt till Jordbruksverket (<https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/vaxtskydd/karantanskadegorare/formular-anmal-karantanskadegorare>).

Det finns många skadegörare i EU som kan komma in här via olika handelskanaler och orsaka stor skada i Sverige. Dessa skadegörare finns inte med på listan över karantänsskadegörare. Ofta beror det på att de är vanligt förekommande eller naturligt förekommande i vissa områden i EU. Rapportera in till FOR om du får besök av någon ovanlig skadegörare, så har vi möjlighet att ta reda på fakta kring skadegöraren och föreslå hanteringsåtgärd. Vissa gör ingen större skada eller är till och med

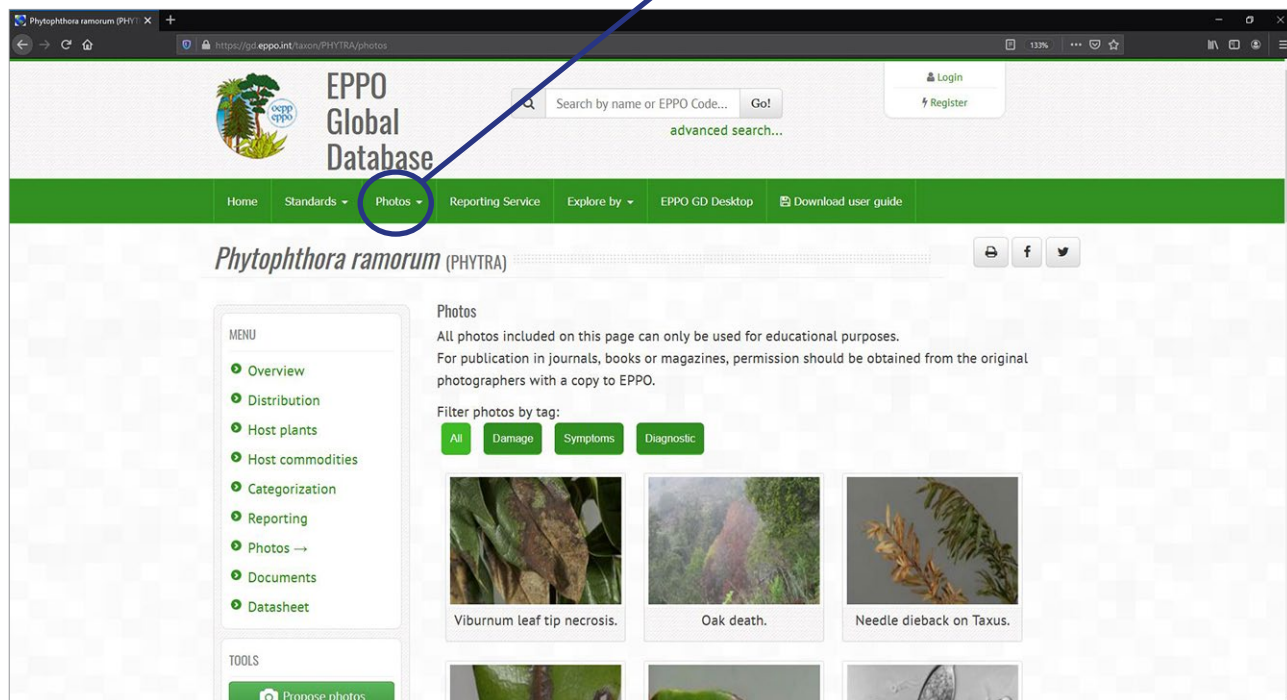
nyttiga medan andra redan är vanligt förekommande i Sverige. Men för en del arter behöver spridning och etablering förhindras. Vill man veta mer om okända insekter, svampar med mera kan jourhavande biolog på Naturhistoriska riksmuseet ge information (<https://www.nrm.se/faktaomnaturenochrymden/fragajourhavandebiolog.147.html>).

Det finns även en internationell databas som drivs av European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO). Den har till syfte att samla in information om växtskadegörare från hela världen och sprida den. Kommer det in en ny skadegörare i Sverige kan man ofta hitta fakta om skadegöraren i deras databas (<https://gd.eppo.int/>). Det är också en bra plattform att utgå ifrån när man vill utöka sina kunskaper om olika skadegörare, vilka växter de angriper samt hur skadan ser ut. För det mesta finns det också bra och tydliga bilder på både skadegöraren i olika stadier och på skadorna som den orsakar.

Sundhetscertifikat

Sundhetscertifikat är något som bara behövs om man köper växter från länder som är utanför EU. Köper man växter inom EU räcker det med att växterna har ett växtpass. Ett sundhetscertifikat är ett intyg på att exporterande land garanterar att växten uppfyller de krav som importerande land har gällande skadegörare. Det är den som exporterar som ansöker om sundhetscertifikat hos exportlandets växtskyddsmyndigheten för en växt eller växtprodukt som ska importeras in i EU. Den som importerar till Sverige ska anmäla importen hos Jordbruksverket. Det här gäller alla, både privatpersoner och företag, som importerar växter eller fröer från icke EU-land. Har man inte godkänt sundhetscertifikat kan fröerna och växterna fastna i tullen. Sundhetscertifikat heter på engelska Phytosanitary certificate (förkortas PC) och växtskyddsmyndighet heter Plant Protection Service. På Jordbruksverkets hemsida finns utförlig information om import av växter som privatperson

EPPO:s webbplats (<https://gd.eppo.int>). Under fliken "Photos" är det enklast att hitta informationen om skadegöraren om man vet om det är en svamp, insekt, virus eller bakterie och känner till dess latinska namn.

(<https://jordbruksverket.se/vaxter/handel-och-resor/ta-med-eller-bestalla-vaxter-och-vaxtprodukter-till-sverige-som-privatperson>). Handlar man som privatperson av ett företag i Sverige är det företagets ansvar att se till så ett sundhetscertifikat finns utfärdat om växten är importerad från icke-EU land.

Växtpass är något som ska följa alla växter och växtdelar för plantering. Det finns listor över vilka fröer och växter som behöver växtpass. Däremot behöver inte den som säljer till privatperson i fysisk butik skicka med växtpass. Tanken med växtpasset är att man ska kunna spåra en växt bakåt i leden. Det är väldigt viktigt att kunna spåra en växts väg från första odlare till slutanvändare om det visar sig att en allvarlig skadegörare finns på den växten. Med hjälp av växtpasset kan man gå tillbaka och hitta de partier som växten har ingått i. Följer det med ett växtpass eller växtpasset är tryckt på etiketten är vår rekommendation att spara informationen.

Växtföretagen måste spara växtpassinformationen på ett säkert sätt. Chansen att kunna stoppa allvarliga skadegörare (karantänskadegörare) ökar med hjälp av växtpass.

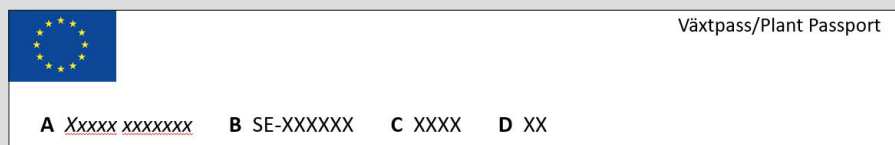
I bildrutan syns några olika typer av växtpass. Oavsett utseende ska följande information finnas med:

- A. Växtens botaniska namn.
- B. Registreringsnummer för växtpassaktören som utfärdat växtpasset, inleds med landskod (SE för Sverige).
- C. Spårbarhetskod.
- D. Kod(erna) för ursprungsland/länder – gäller länder inom och utanför EU.

PZ står för protected zone, skyddad zon.

En del länder är skyddad zon för vissa skadegörare och då måste växtpassaktören utfärda ett särskilt

Exempel på växtpass. Bilder: Jordbruksverket.

Synchytrium endobioticum (SYNCE) - <https://gd.eppo.int>

Potatiskräfta (*Synchytrium endobioticum*). Foto: Central Science Laboratory (<https://gd.eppo.int/>).

skyddad zon-växtpass om växter ska till de länderna. Ett konkret exempel är kastanje Kräfta (*Cryphonectria parasitica*). Svampen är en RNQP (Regulated non-quarantine pest) i EU men Sverige har förklarat sig som skyddad zon. Det innebär att svampen är en karantänskadegörare i Sverige. Därmed ska växtpassaktörer i andra EU-länder utfärda särskilda PZ-växtpass (PZ, eng. protected zone) för kastanjer som ska till Sverige.

FOR uppmanar alla som är intresserade av växter att följa gällande regler. Med en internationell handel samt ett föränderligt klimat ökar risken för att nya skadegörare ska få fäste i vårt land och skapa stora problem både ekonomiskt och miljömässigt. Det kan upplevas krångligt att anmäla till Jordbruksverket för kontroll när man vill köpa hem en påse med tomatfrö från exempelvis Israel. Eller onödigt att köpa tomatfrö som är kontrollerat när man kan plocka egna fröer från mattomater som kommer från exempelvis Spanien. Men det är skillnad i kontroll av en växt del tänkt för plantering och en växt del tänkt för konsumtion. Exempelvis finns ingen kontroll av växtsjukdomar på tomatfrukter.

Kastanje Kräfta (*Cryphonectria parasitica*).
Foto: Jordbruksverket.

Låter man bli dessa försiktighetsåtgärder så kan resultatet bli att ett farligt virus som karantän-skadegöraren ToBRFV (Tomato brown rugose fruit virus) på tomat får fäste i just din odling. Därifrån kan det sedan spridas vidare till odlingar runt omkring och göra så att många får problem att odla tomater, paprika och chili i framtiden. Samma skillnad är det mellan certifierat utsäde till potatis och matpotatis. Exempelvis så fick en privatperson som planterade matpotatis problem med karantän-skadegöraren potatiskräfta (*Synchytrium endobioticum*) på sina potatisar. Det här gav till följd att potatis inte kan odlas på den smittade ytan de närmaste 20 åren, eftersom kräftsporerna kan överleva så länge i jorden. Det man kan göra är att ta frö och sticklingar från egna friska plantor samt byta friska växter med varandra.

Lär mer!

Byt växter – Riksförbundet Svensk Trädgård, faktablad nr 37

Riksförbundet Svensk Trädgård, en av FOR:s medlemsorganisationer, har i sitt *faktablad nr 37* tagit fram information om hur man byter växter med varandra och samtidigt undviker att få med skadegörare och ogräs.

 http://www.tradgard.org/kunskap/kunskapsbank/faktabladen/37_byt_vaxter.pdf

Köp bra växter – Koloniträdgårdsförbundet, faktablad nr 30

Koloniträdgårdsförbundet, en av FOR:s medlemsorganisationer, har i sin faktabladsserie *Lätt om odling* tagit fram information om saker att tänka på vid köp av växter. Läs gärna det!

 https://kolonitradgardsforbundet.se/wp-content/uploads/2020/03/00-KTF_nr30_kop_bra_vaxter.pdf

Fritidsodlingens Riksorganisation
Ringvägen 9E, 118 23 Stockholm
Telefon 08-556 930 81, växel 08-556 930 80
www.for.se

© 2021 FOR informationsblad – Karantänkadegörare

Text: Henrik Bodin, trädgårdsrådgivare.

Foto: FOR om inget annat anges.

Om någon länk slutar fungera, kontakta radgivning@for.se